

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תשסז

ערב שבת קודש הגדול

פרשת צו

ט' בניסן ה'תשס"ז

שנת הקהל

יוצא לאור על-ידי

מכון ליובאוויטש שעל-יד

צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ט' בניסן ה'תשס"ט – ט"ז בניסן ה'תשס"ט

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ט' בניסן	הלי שכירות פרק יג. הלי שאלה ופקודון.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	הלי עדות.. בפרקים אלו. פרק ח.	מל"ת ריט. מ"ע רמד.
ש"ק	י' בניסן	פרק ג-ה.	פרק ט.	מ"ע רמד.
א'	י"א בניסן	פרק ו-ח.	פרק י.	מ"ע רמב.
ב'	י"ב בניסן	הלי מלוה ולוה.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק יא.	מ"ע קצז. מל"ת רלד.
ג'	י"ג בניסן	פרק ד-ו.	פרק יב.	מ"ע קמב.
ד'	י"ד בניסן	פרק ז-ט.	פרק יג.	מל"ת רלט.
ה'	ט"ו בניסן	פרק י-יב.	פרק יד.	מ"ע קצט. מל"ת רמ.
ו'	ט"ז בניסן	פרק יג-טו.	פרק טו.	מל"ת רמא. רמב.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							72 ד' לפני הזריחה	120 ד' לפני הזריחה	
7.26	7.01.6	1.16	12.44	9.34	6.31	5.36	5.13	4.23	ו', ט' בניסן
7.26	7.02.3	1.15	12.44	9.33	6.30	5.34	5.12	4.22	ש"ק, י' בניסן
7.27	7.03.0	1.15	12.44	9.32	6.28	5.33	5.11	4.20	א', י"א בניסן
7.28	7.03.6	1.15	12.43	9.31	6.27	5.32	5.09	4.19	ב', י"ב בניסן
7.29	7.04.3	1.15	12.43	9.30	6.26	5.30	5.08	4.17	ג', י"ג בניסן
7.29	7.05.0	1.15	12.43	9.30	6.25	5.29	5.06	4.15	ד', י"ד בניסן
7.30	7.05.7	1.14	12.43	9.29	6.23	5.28	5.05	4.14	ה', ט"ו בניסן
7.31	7.06.4	1.14	12.42	9.28	6.22	5.26	5.04	4.12	ו', ט"ז בניסן

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת		ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
6:24	7:38	6:40	7:40	6:31	7:40	6:42	7:40	6:42	7:40
6:28	7:41	6:43	7:44	6:35	7:44	6:45	7:44	6:45	7:43
6:29	7:43	6:44	7:45	6:36	7:45	6:46	7:45	6:46	7:45

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il ISSN 0793-7474

ביטול מוחלט עם הרגשת תענוג

כיצד מבטאת שאלתו של החכם את דרגתו הרוחנית? • מצד הביטול
האמיתי שבנשמה לא מובן כיצד ניתן להבדיל בין סוגי המצוות •
למרות שהמשכת העצמות היא בדרך של דילוג - צריכה עבודה זו
לחדור בסדר ו"הלכות" דווקא • גם הפסח נאכל "על השובע", אולם יש
בו תענוג • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

יודע הוא בעצמו את הדינים³, וכיוון שיודע את דיני התורה, מהי פשר שאלתו "מה העדות וגו'?"
סדר ליל הפסח הוא בדרך שאלה ותשובה⁵. ולכן הדין הוא ש"אם אין לו בן הרי אשתו חייבת לשאול אותו, ואם אין לו אשה הוא שואל את עצמו מה נשתנה בו". ועל-פי זה אפשר לבאר את שאלת החכם, שאף שהוא חכם ויודע את התורה, אף-על-פי-כן צריך הוא לשאול, כיוון שכן הוא סדר ליל הפסח.
אבל מובן, שכיוון שהתורה מסדרת את כללות השאלות והתשובות בארבעה סוגים לפי ארבעה בנינים, והסוג הנעלה ביותר שבהם הוא החכם - הרי בשאלה שלו, "מה העדות וגו'", מרומז סוג היותר נעלה של

א. "חכם" מה הוא אומר . . . אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן":
בנוגע לשאלת החכם, והתשובה שמשיבים לו, מקשים מפרשי ההגדה: מדוע נבחרה מכל הלכות פסח דווקא ההלכה "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן"? הרי החכם שואל, ורצונו לדעת, בנוגע לכל ההלכות הנוגעות לחג הפסח - עדות חוקים ומשפטים, ואם כן, היו צריכים להשיב ולבאר לו כמה וכמה דינים, ועל-פי סדר הלילה, ולא דין אחד, ו... דווקא האחרון שבהם - כשאוחזים כבר לאחר אכילת הפסח - הדין ד"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

ועוד אינו מובן - מהי בכלל שאלתו של החכם: אם הוא כזה שהתורה קראתו בשם "חכם"² - הרי

(3) וכדמוכח מלשון שאלתו גופא - "מה העדות והחוקים והמשפטים וגו'", שניכר שיודע לא רק אודות כללות מציאות התורה, אלא גם אודות חלוקתם לג' הסוגים דעדות חוקים ומשפטים (מהנחה בלתי מוגה).
(4) ואתחנן ו, כ.
(5) ראה ספר החינוך מצוה כא, ובמנחת חינוך שם. הגדה שבה פסח. ועייג"כ שו"ת הרא"ש כלל כד ס"ב. ד"ה מצה זו תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 170).
(6) שו"ע אדה"ז אר"ח סתע"ג ס"מ.

(1) השיחה - הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר (ביידיש), ונרפס בלקו"ש ח"ג ע' 961 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
(2) שזוהו תואר נעלה יותר מהתואר "תלמיד חכם", שגם תואר זה (בגמרא) קאי רק על מי שהתייגע ולמד יודע בו, ולא רק מי שיש לו האפשריות לדעת אם ילמד (מהנחה בלתי מוגה).

אותנו על העדות, יש להם מקום בשכל¹³), ומשפטים הם מצוות שהשכל עצמו מחייבם, כמאמר רז"ל¹⁴ "אילמלא לא ניתנה תורה (ח"ו) היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה".

אבל מצד הביטול במציאות דחכמה - אצילות - אין חילוק אם מבינים או שאין מבינים, קיום כל המצוות הוא מצד זה שהקב"ה צווה עליהם; ואז גם מקיימים את כל המצוות מתוך עריבות ("געשמאק"), אפילו מצוות שאין להם מקום בשכל כלל, יש בהם עריבות היותר גדולה, מצד הידיעה שזהו הרצון העליון. וכמאמר הידוע¹⁵: "אילו נצטווה לחטוב עצים", אילו נצטוינו על-ידי הקב"ה לחטוב עצים, היינו עושים זאת מתוך אותה חיות כמו בקיום מצוות הנחת תפילין וכיוצא בזה.

וזהו טענת החכם: "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צווה הוי' אלוקינו אתכם" - מדוע מחלקים את המצוות לסוגים שונים? מצד הביטול במציאות דחכמה, לא צריכים להיות שום חילוקים; בכל המצוות ישנה נקודה אחת בלבד - קיום רצון העליון.

יתרה מזו: שאלת החכם היא לא רק על העדות והמשפטים¹⁶, מדוע הם מובדלים מהחוקים, אלא השאלה היא גם על החוקים עצמם: מצד הביטול במציאות דאצילות לא שייך כל עניין החוקים.

פירוש "חוקים" הוא כמאמר רז"ל¹⁷ "חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריה". דבר זה ניתן להיאמר רק לגבי מי שמרגיש עצמו איזה מציאות מלבד הארון, ולכן צריכים לצוות עליו "אין לך רשות להרהר אחריה", שיעשה זאת בקבלת עול; אבל אם הוא בטל בתכלית לגמרי, שמלבד מציאות הארון אין שום מציאות כלל - הרי כשם שלא שייך לצוות על הארון עצמו שלא יהרהר אחר פקודתו, כך אינו שייך לצוות זאת על העבד שעומד בתכלית הביטול, ואינו אלא - ארון. עבד כזה מקיים את פקודת הארון לא

שאלות - ובפרט לפי המבואר בכתבי האריז"ל¹⁸ שארבעת הבנים הם כנגד ארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה ועשיה¹⁹, וחכם הוא כנגד אצילות, הרי בודאי שבשאלת החכם מרומז הסוג הנעלה ביותר שיכול להיות בשאלה - והתשובה על שאלת החכם מתרצת שאלות אלו.

ואם כן אינו מובן: א) מהי החכמה המיוחדת והעומק שבשאלה "מה העדות גו' אשר ציווה הוי' אלוקינו אתכם"? שאלה זו יכול לשאול גם מי שלמד מעט מזעיר, ויש לו ידיעה קטנה ביותר במצוות התורה. ב) מהו העומק בתשובה "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן"? ג) הרי דין זה הוא משנה מפורשת²⁰, ו"כן עשר" - הוא כבר "למשנה"²¹; כל מי שלמד אפילו משניות בלבד, יודע הוא את הדין ד"אין מפטירין כו".

ב. כאמור לעיל, החכם הוא כנגד אצילות. בעולם האצילות יש ביטול במציאות, שהוא עניין החכמה, "כח מ"ה", כוח הביטול²² שמאיר באצילות. ומי שאוחז במדרגת ביטול במציאות נקרא "חכם". מצד ביטול במציאות - שהאדם אינו מציאות לעצמו כלל, אלא הוא בטל ומסור לגמרי להקב"ה - קיום כל המצוות הוא באופן שווה.

בשעה שמרגישים את המציאות האישית - אזי ישנם חילוקים במצוות: המצוות שיודעים את טעמם ומבינים אותם, יש בהם חביבות יתירה על המצוות שמקיימים בקבלת עול, כיוון ש"חוקה חקקתי גזירה גזרתי"²³, ובמילא יש אז מקום לחלק את המצוות לשלושה סוגים: חוקים, עדות ומשפטים. חוקים - אין להם מקום בשכל כלל, עדות - יש להם מקום בשכל (אמנם מעצמנו לא היינו מבינים שצריכים לקיימם, אבל לאחר שהתורה ציוותה

(7) פ"ח שכ"א פ"ו. סידור האריז"ל.

(8) חכם - אצילות, רשע - עשי', תם - בריאה, ושאינו יודע לשאול - יצירה. וראה לקו"ש ח"א ע' 248.

(9) פסחים ק"ט, ב. וראה סנהדרין (י, א): "טעה בדבר משנה חזר".

(10) אבות ספ"ה. ועיין הל' ת"ת לאדה"ז (רפ"א ושם ס"ו): "בימיהם כו' ובזמנה" כו".

(11) כמ"ש (בשלח טז, ז"ח) "ונחננו מה" (מהנחה בלתי מוגה).

(12) במדב"ר ר"פ חוקת. רמב"ם סוף הל' מקואות.

(13) ולדוגמא: "זכר ליציאת מצרים" או אותות על בריאת העולם (מהנחה בלתי מוגה).
(14) עירובין ק, סע"ב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 890 הערה 12.
(15) לקו"ת שלח מ, א.
(16) כלומר: מהו הצורך בטעמים כלל - הרי קיום המצוות צ"ל לא מצד הטעם, אלא מצד ביטול וקבלת עול (מהנחה בלתי מוגה).

פסח פירושו "דילוג"¹⁹ - שלא בסדר והדרגה. והרי כך היה הגילוי אלוקות בליל הפסח: "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה", "בכבודו ובעצמו"²⁰, שהוא למעלה מכל ארבעת העולמות²¹ (כמרומז גם בארבעת הלשונות: "ולא מלאך", "ולא שרף", "ולא שליח", "ולא אחר", כנגד ד' העולמות²²); והיכן נמשך הגילוי - ב"מצרים", "ערות הארץ"²³, ארץ "מלאה גילולים"²⁴ (שהיא למטה שלא בערך לא רק מאצילות, מקום החכם, אלא גם מעשיה, מקום הרשע,

באופן של חוקה, בדרך קבלת עול, אלא הקיום שלו בא בדרך ממילא, מצד היותו בטל ומיוחד בתכלית עם האדון.

וזהו פירוש "חכם מה הוא אומר כו":
נשמתו של כל איש ישראל במהותה העצמי - "טהורה היא"¹⁷, בחינת אצילות¹⁸, אלא שנמשכה וירדה למטה דרך העולמות בריאה יצירה עשייה, עד שהתלבשה בגוף.
שואלת ה"טהורה היא" שבנשמה: "מה העדות

"מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה הוי' אלוקינו אתכם" - לשם מה צריך קיום המצוות להיות באופן של התחלקות "העדות והחוקים והמשפטים"?

כי, איש ישראל, אפילו רשע גמור, גם אצלו הנשמה היא בבחינת מקיף²⁵, וגם גופו הוא מקליפת נוגה. מה שאין כן מצרים היא משלש קליפות הטמאות לגמרי, ואיזו טומאה - "מלאה גילולים", טומאת עבודה זרה (ששקולה כנגד כל התורה²⁶). והרי מובן, שהמשכת העצמות בארץ "מלאה גילולים" היא באופן של "דילוג", לגמרי שלא בסדר והדרגה.
יכולים אפוא לחשוב, שכיוון שזהו עניין של "דילוג", אין צורך שיהיה בזה סדר כלל, שהרי סדר

החוקים והמשפטים אשר ציווה הוי' אלוקינו אתכם" - לשם מה צריך קיום המצוות להיות באופן של התחלקות "העדות והחוקים והמשפטים" - אשר ציווה הוי' אלוקינו אתכם", ההתחלקות שישנה אצלכם, הנבראים שבעולמות בריאה יצירה עשייה? מצדנו, מצד שורש הנשמה, קיום המצוות הוא באופן נעלה הרבה יותר, כל העניינים הם באופן של מ"ה - ביטול במציאות.

(בעומק יותר: תיבת מ"ה נכללת גם בשאלת החכם. השאיפה של אצילות היא להגיע למעלה מאצילות, ושם לא שייך גם העניין ד"מה", ביטול במציאות, כי, התואר "ביטול במציאות" מורה שישנה מציאות שהיא בטלה, ולמעלה מאצילות - שהחכם שואף להגיע לשם - גם עניין "מה" אינו שייך. ולכן שואל החכם את שאלתו גם על מדרגת "מה": רצונו להתעלות גם ממדרגה זו).

ג. על זה בא המענה: "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח":

19) ראה פרש"י בא יב, יא. שם, ג.
20) מלכות דאין סוף ועצמות דאין סוף שלפני הצמצום (ראה סה"מ אעת"ר ע' עה. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכד. סה"מ תער"ב"תרע"ו ע' סו. הובא בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ס"ע כד).
21) וכלשון הידוע (ראה לקו"ש ח"ה ע' 90. וש"נ) שלגבי העצמות א"ק ועשי' הם בהשוואה, ועאכר"כ שאצילות הוא כעשי' (מהנחה בלתי מוגה).
22) ראה לקו"ת צו יב, ג.
23) מקץ מב, ט. שם, יב.
24) שמור"ר פי"ב, ה.
25) תניא ספי"א.
26) קידושין מ, א.

17) נוסח ברכת אלוקי נשמה.
18) לקו"ת ראה כה, ג. שה"ש ח, ג.

והדרגה הוא היפך הדילוג²⁷.

ועל זה הוא המענה - "כהלכות הפסח": גם בקרבן פסח, שעל-ידי המשיכו את עניין "ופסח הוי"²⁸, הדילוג שלמעלה מהדרגה - גם בו היו הלכות פרטיות, ובסדר והדרגה דווקא ("אל תקרי הליכות אלא הלכות"²⁹, כלומר, שהלכות הם הליכות מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, כמה וכמה דרגות): לקחת את קרבן הפסח בעשירי בניסן, לשחטו, להקריבו ולאכול, ככל פרטי הדינים שבעניינים אלו, בסדר מסודר; כי רצון העליון הוא שגם העניינים שלמעלה מהגבלה יומשכו במידה והגבלה דווקא.

וזהו המענה לשאלת החכם: יש צורך בהתחלקות עדות חוקים ומשפטים, הגם שהעבודה צריכה להיות מצד עצם הנשמה שלמעלה מכל התחלקות - כי, הכוונה העליונה היא, שגם העבודה שמצד עצם הנשמה כפי שהיא מיוחדת עם העצמות, שלמעלה מהתחלקות, צריך שתומשך בהתחלקות של עבודה מסודרת, בעדות חוקים ומשפטים.

ד וההסבר בזה הוא - "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן":

אכילת קרבן פסח צריכה להיות בסוף כל הסעודה, על השובע, כדי שהאכילה תהיה מתוך הנאה וחשיבות³⁰; ולאחר אכילת הפסח אסור לאכול שום מזון, בכדי שלא יתבטל אצלו טעם הפסח³¹.

(27) כשם שלא שייך שענין הדילוג יהי' למחצה לשליש ולרביע (א' האלבער שפרונג אָדער אַ דריי פערטל שפרונג), שהרי זהו ענין שבאין-ערוך לגמרי (מהנחה בלתי מוגה).

(28) בא יב, כג.
(29) מגילה כח, סע"ב. וש"נ. וידוע דכל א"ת ברז"ל בא להוסיף (ראה ד"ה מי העיר תש"ג (סה"מ תש"ג ע' 141) ובהמצויין שם).

(30) ראה פסחים ע, רע"א ובפרש"י. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תעז |* ועוד זאת, שאינו נאכל אלא צלי דוקא, שהוא דרך גדולה (ראה חולין קלב, ב). - מהנחה בלתי מוגה.

(31) ראה שם קיט, סע"ב וברשב"ם. שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

בעניין זה רואים שני הפכים: אכילת הפסח צריכה להיות לא כדי להשביע את הרעב ("די מחסורו"³²), ואף-על-פי-כן צריך להיות בזה טעם והנאה. והיינו, שההנאה מאכילת הפסח אינה מזה שנתמלא החיסרון שלו, אלא מעניין נעלה יותר - "עשירות": למעלה מהעניינים שתובעת המציאות שלו, למעלה מכוחותיו שלו - ומכל מקום יש לו הנאה בדבר. ההנאה והתענוג שלו הם בדבר שהוא למעלה ממציאותו לגמרי.

כלומר: גם את התקשרות עצם הנשמה עם העצמות כפי שהיא למעלה מכוחות פרטיים, יש להוריד ולהמשיך בכוחות פנימיים, החל מכוח השכל, ולכן נדרש שקיום המצוות יהיה לא רק באופן של עדות וחוקים, אלא גם באופן של משפטים - שימשיך את העניין בשכלו, ויהיה לו בזה טעם ותענוג.

ולכן אחת העבודות העיקריות של קרבן פסח היא - אכילת³³ הפסח, להכניס את הפסח והדילוג בפנימיות, שיעשה דם ובשר כבשרו, ושיהיה לו טעם בדבר, ואחר כך לא יאכל מזון אחר כדי שלא יתבטל טעם הפסח בפיו - שפסח, שהוא למעלה מהשגת השכל (וכן גם עתה, שבמקום הפסח אוכלים מצה, שהיא "מיכלא דמהימנותא"³⁴, אמונה שלמעלה מהשכל), צריך להיות מתוך טעם ותענוג³⁵.

(משׁיחת ליל ב' דחג הפסח תשכ"א,
'תורת מנחם' כרך ל עמ' 225-230. בלתי מוגה)

(32) פ' ראה טו, ח.

(33) פסחים עו, ב (במשנה).

(34) זח"ב קפג, ב. וראה תו"מ ח"א ע' 178 הערה 37. וש"נ.

(35) כלומר: מחד גיסא - הרי זה ענין ומדריגה שלמעלה מטעם (כבפשטות הענינים - שהרי איזה "טעם" יכול להיות כאשר אוכלים על השובע), והיינו שה"טעם" נשאר אצל מצווה המצוות, ואכן אינו מושג אפילו באצילות; ואעפ"כ, הרי זה נמשך ע"י אכילת הפסח בעוה"ז דוקא (מהנחה בלתי מוגה).

ברכת החמה

מעשה רב לגבי נוסח הברכה

...כתב לי אחד שלדעתו אין לברך ברכת החמה, כיוון שרבנו הזקן לא הביאה בסדר ברכת הנהנין. ומוסיף, שכמו כן אין לברך ברכת הקשת, כיוון שלא הביא רבנו הזקן שם. אמנם, מכאן ראייה לסתור - שהרי בנוגע לברכת הקשת, אף שלא הביאה רבנו הזקן בסידורו, ראינו מעשה רב שכ"ק מו"ח אדמו"ר היה נוהג לברכה. ומה מובן גם בנוגע לברכת החמה, שצריך לברכה. בנוגע לנוסח הברכה - יש ב' דעות: "עושה מעשה בראשית", או "עושה בראשית". ויש לברך בנוסח "עושה מעשה בראשית", וטעם הדבר - לא כפי שיש אומרים שבנוסח "עושה מעשה בראשית" נכלל גם הנוסח "עושה בראשית", שהרי על-פי חסידות הם שני עניינים שונים, אלא מפני שכן פוסק רבינו הזקן בנוגע לברכת הברק.

בנוגע לפסוקים ומזמורים כו' שאומרים בעת ברכת החמה - הובא בשדי חמד שאומרים הפיוט "א-ל אדון" וכיוצא-בו. אבל, כיוון שרבנו הזקן לא הנהיג לומר עניינים אלו בעת קידוש לבנה, הרי, גם בעת ברכת החמה אין לאומרים. ובפרט הפיוט "א-ל אדון", שעל-פי קבלה שייכת אמירתו ליום השבת דוקא. ורק בנוגע למזמור "השמים מספרים כבוד א-ל" - אף שאין אומרים אותו בעת קידוש לבנה, יש מקום לאומרו בעת ברכת החמה, כיוון שבמזמור זה מדובר אודות החמה (ואילו הלבנה רק נרמזה בפסוק "ולילה ללילה גו"). זמן ברכת החמה: לכתחילה - עד השעה התשיעית, שהוא סוף זמן קריאת שמע, ובדיעבד (אם קודם לכן יהיה מעונן ביותר) - יכולים לברך (בשם ומלכות) עד חצות.

המשכה בפועל אף שהגילוי יהיה לעתיד

ויהי רצון שנצליח לפעול ("מ'זאָל אויס־פּועל'ן") שמחר לא יהיה מעונן, כדי שנוכל לברך ברכת החמה, ולפעול על-ידי זה את הגילוי ד"שמש ומגן הוי' אלקים", היינו, שאף שישנו גם ה"מגן", מכל מקום, אין ענינו להעלים, כי אם לפעול שהגילוי יוכל להתקבל.

...ולהעיר, שאף-על-פי שנתבאר לעיל . . . שעניין חמה בתקופתה כפי שהוא בפועל ובגילוי למטה אינו באותו זמן שאנו מברכים ברכת החמה, היינו, שההמשכה מלמעלה אינה באה אצלנו בגילוי, מכל מקום, הרי עיקר העבודה היא בבחינת נצח-הוד-יסוד, בפועל ממש, וכיוון שבפועל ממש אומרים אנו את הברכה על-פי דין, אזי נעשים ונפעלים כל העניינים, גם אם אין זה בגילוי אצלנו.

וכפי שהיה אומר החסיד ר' יעקב מאָטל (מפּאָלטאַווע) כשהיה העניין מונח אצלו בוודאות ולא היה יכול להסבירו: "אַזוי אַזוי איז דער ענין" [=כך כך הוא העניין]!

וסוף סוף יהיה גם הגילוי למטה - שיומשך למטה בגילוי העניין של "שמש ומגן הוי' אלקים", "והיה אור הלבנה כאור החמה וגו'", "תאומים" מלא, בגאולה השלימה במהרה בימינו.

(מישיחת אחרון של פסח תשי"ג. 'תורת מנחם' כרך ח עמ' 111-113)

הלכות ומנהגי חב"ד

תרט"ב, דור שביעי לנשיאי חב"ד. היום מתחילים לומר את מזמור ק"ח בתהילים⁶, ואחר-כך⁷ אומר כל אחד ואחד את המזמור המתאים לפי מספר שנותיו.

יום שני

י"ב בניסן

היום אומרים "נשיא לבני נפתלי", עד "זה קרבן אחירע בן עינן" (ז, עז"פג).

יום שלישי

י"ג בניסן

יום ההסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק" נ"ע, דור שלישי לנשיאי חב"ד. נסתלק בשנת תרכ"ו, ומנוחתו כבוד בליובאוויטש. יום התחלת הנשיאות של בנו הצעיר, כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע⁸.

6 אבל לא את הפרק הקודם - מענה הרבי (משנה אחרונה) בהגהת 'היום יום עם הערות וצינונים, אדר תשמ"ח. צילום כ"ק נדפס ב'מוזכרת משמחת נישואין' של משפ' זעליגואן, ובגיליון תשסו של 'התקשרות'.

7 במכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (אג"ק ח"י עמ' נג. קובץ מכתבים שבתהילים 'אהל יוסף יצחק' עמ' 214) הורה, שהפרק לפי שנותיו נאמר אחר תפילת שחרית, לפני אמירת שיעור התהילים היומי. במכתב הרבי (אג"ק חט"ו עמ' רלד. 'שערי הלכה ומנהג' או"ח ח"א ס"ע קצא) הורה, שבשעת הדחק ניתן לאומרו לאחריו. הרבי עצמו כשהתפלל לפני התיבה לא אמר זאת עם השיעור היומי. כשהתפלל ביחיד, היה אומר לפעמים (לפני תפילתו) עם הפרק של הרבנית, בעת שאמרו הציבור אשרי ובה לציון לאחר קריאת התורה, כשכנס להאזין לה בימי שני וחמישי.

8 לקוטי-שיחות כרך לב עמ' 23 הע' 39, וראה אג"ק של הצמח-צדק ('אגרות קודש', ברוקלין תשמ"מ) עמ' שסג"ד.

בקריאת 'שניים מקרא ואחד תרגום' קוראים הן את הפטרה שנקראת בשבת - 'כה אמר ה'', והן את הפטרה ששייכת לשבת הגדול, אף שאינה נאמרת בפועל - 'זערכה'¹.

שבת-קודש פרשת צו

י' בניסן, שבת הגדול

דרשה: "נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו אם אינו ערב פסח... והעיקר... ללמד להם המעשה אשר יעשון, ולא כמו שנוהגין עכשיו"².

הפטרה: "כה אמר ה'... אבדה האמונה ונכרתה מפיהם, [ומדלגים עד] כה אמר ה' אל יתהלל... נאום ה'" (ירמיהו ז, כא-כח; ט, כב-כג)³.

הגדה: אחר תפילת מנחה אומרים את ההגדה, מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו"⁴. הרבי נהג לאומרה עם הציבור, בישיבה על מקומו. מוצאי שבת-קודש - אין אומרים "ויהי נועם", "ואתה קדוש"⁵. קידוש לבנה.

יום ראשון

היום הבהיר י"א בניסן

יום הולדת את כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, בשנת

1 'רשימת היומן' עמ' שצו, מרשימת ב' ניסן תרח"צ, פאריז. ולעת-עתה לא מצאתי שנוהגים לקרוא עוד הפטרה שאינה נדחית מפני הפטרה אחרת, אלא שאינה נאמרת כלל בקביעות זו.

2 שו"ע אדמוה"ז סי' תכט ס"ב.

3 ספר-המנהגים עמ' 33. לוח כולל-חב"ד.

4 הגש"פ של הרבי.

5 לוח כולל-חב"ד, משו"ע אדמוה"ז סי' רצה ס"ג.

יום רביעי

י"ד בניסן, ערב פסח

בדיקת חמץ:

הכנות: לפני הבדיקה צריך לנקות היטב את כל החדרים שצריך לבדוקם¹³. כמו־כן יש לרכוש במקום המשתמר מילדים וכו' את כל החמץ המיועד לאכילה בערב ולמחרת בבוקר¹⁴.

זמן קצר לפני הבדיקה מניחים במקומות שונים בבית עשר חתיכות של חמץ קשה¹⁵ (נכון שיהיו על־כל־פנים כל הפתיתים ביחד - כזית¹⁶). עוטפים כל אחד מהם בנייר¹⁷ (אך לא בנייר כסף, שאינו נשרף היטב).

זמנה: אור לארבעה־עשר - מיד אחרי צאת הכוכבים¹⁸ (בתל־אביב - בשעה 7:31), ותמיד לאחר תפילת ערבית¹⁹.

מקומה: כל המקומות שיש לחוש ולהסתפק שמא הכניס לתוכם חמץ, אפילו באקראי, צריכים בדיקה²⁰.

13 שו"ע אדמוה"ז סי' תלג סעיף לח.

14 שם סי' תלד ס"א ג.

15 שם סי' תלב ס"א, א, סידור אדמוה"ז, ספר־המנהגים.

16 כי רק בכזית מקיימים ביעור חמץ לדברי הכל, כמ"ש בשו"ע אדמוה"ז סי' תמו ס"ג. בשע"ת תלב ס"ק ז ועוד, צוינו בנטעי־גבריאל פ"מ ס"ה, כתבו [וכך העתקנו בעבר] שכל פירור לא יהיה בו כזית. אבל כיוון שמבואר בשו"ע רבנו (סי' תמב סכ"ח ובקו"א ס"ק יח בהגהה הב' בסופו) שגם בפחות מכזית עובר בבל יראה עכ"פ מדרבנן, ואם אוכלים אותו עוברים על איסור דאורייתא (חצי שיעור), לכן לא הביא אדמוה"ז בשו"ע ובסידור הרבי בהגש"פ ובמנהגים את ההקפדה להניח פחות מכזית, כי גם אז, אם יאבד - יצטרך לבדוק שוב (תודה להרב אברהם של' אלאשווילי).

נכון שהמניח ירשום היכן הניח כל פירור, שלא יישכח - נטעי־גבריאל פ"ח ס"ח.

17 ספר־המנהגים.

18 שו"ע אדמוה"ז סי' תלא ס"ה.

19 ספר־המנהגים. זו ההוראה שפירסם הרבי לרבים (ובהגשה, באג"ק ח"ב עמ' שדמ. ולגבי המכתב שבלקוטי שיחות חי"ז עמ' 434 - שאגב ל"ע" לא מצאתיו בסידרת האג"ק - ראה בקונטרס 'בירורי מנהגים - מועדים' להרב שבתי שי' פרידמן, צפת תשס"ו עמ' 16. ועצ"ע).

20 שו"ע אדמוה"ז סי' תלג ס"ב י"ג ואילך.

כל אחד ואחת, אנשים נשים וטף, ינצלו 'עת רצון' זו, כדי: א) ללמוד פרקי משנה (על־כל־פנים פרק אחד, המתחיל באות אחת) של שמו הקדוש. ב) להוסיף בלימוד תורתו של בעל ההילולא. ג) להוסיף בעבודת התפילה. ד) להוסיף בנתינת צדקה, ומה טוב - לעניין השייך לעבודתו המיוחדת של בעל ההילולא או למוסדות העוסקים בעבודתו, ובעבודת רבותינו נשיאנו ממלאי־מקומו. ה) לקיים התנועות של שמחה, שבה יקבלו עליהם הנאספים החלטות טובות בענייני תורה ומצוות⁹.

נשיא: היום אומרים "זאת חנוכת המזבח" עד "כן עשה את המנורה" (ז, פד - ח, ד)¹⁰, ללא ה"יהי רצון"¹¹.

תקופת ניסן¹²: ביום שלישי אחה"צ, בשעה 5:39.

9 קטע זה ע"פ ההוראות שבלקוטי־שיחות, כרך כא, עמ' 276 ועמ' 296. אג"ק ח"ד עמ' קמב. 'התוועדות' תשמ"ז ח"ב עמ' 286 (מוגה) ועמ' 292. שיחות־קודש תשנ"ב ח"א עמ' 382. בתשמ"ז כתוב (מוגה ומודגש), שאם לא נעשה הדבר ביום היארציטי, צ"ל תשלומין והשלמה בימים שלאחר־יה.

10 לקוטי שיחות כרך לב עמ' 19 הערה 1, כנדפס בסידורי 'תורה אור' ו'תהלת ה', ודלא כמ"ש בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' תכט סעיף טו (ועפ"ז ב'פסקי הסידור' בסוף ההערות שבתחילת הספר) להתחיל ביום זה "בהעלותך". והיא משנה אחרונה משיחת י"ג ניסן תשמ"ה, ונפשט הספק בזה שבס' המנהגים עמ' 36 בהערה ('אוצר מנהגי חב"ד' ניסן־אייר עמ' ז).

11 שם עמ' 21 הערה 21.

12 ראה שו"ע אדמוה"ז סי' תנה סט"ו, שהחמיר בעניין מים ששהו בביתו [מגולים, ע"פ הד"מ שם, ואפילו בתוך המקרר] בשעת התקופה (אם לא מים שנשאבו למצות־מצוה, משום "שומר מצוה לא ידע דבר רע", וגם בהם לתחילתה) מציע לשים ברזל כמו מחט בתוך המים (ולהוציאו מיד אח"כ). [וכן אין שותים מים בשעת התקופה עצמה] ועד"ז בס"י רו סי"ד [ומשם מוכח שזמן האיסור הוא קצר ביותר, ודלא כמ"ש בדרכי תשובה יו"ד קט"ז פ"ח מכנה"ג בעניין זה]. פרטים בזהירות זו נלקטו בס' 'שמירת הגוף והנפש' סי' מז. ה'תקופות' [לפי תקופת **שמואל** - ראה לקו"ש חט"ז סי' ע"ע ושי"נ] צוינו בלוח 'היום יום' בעמוד שלפני התחלת ה'לוח' עצמו, ובלוח כולל־חב"ד מופיעות תמיד בתחילת החודשים המתאימים.

בלוחות מופיעה השעה 6:00, והשעה האמורה כאן היא בניכוי 21 דקות מ'אופק קהיר', ע"פ הנהוג בפועל ע"פ חצות האמצעי, ראה שערי הל' ומנהג אור"ח ח"א עמ' רסח.

תפילה: משכימים להתפלל²⁷. מהיום ועד סוף חג הפסח אין אומרים 'מזמור לתודה'²⁸.

ברכת החמה²⁹: אחרי תפילת שחרית, וטוב לכרכה ברוב עם.

אנשים ונשים מברכים זאת, כמוכן - בנפרד, ו"נכון וטוב במאוד לחנך קטנים וקטנות בברכה זו". כיוון שמברכים בחוץ, יש לוודא שהמקום נקי כדין.

"מהנכון וטוב במאוד להפריש לצדקה³⁰ בסמיכות לאמירת סדר ברכת החמה".

זמנה מהנץ החמה (האמיתית, בתל-אביב: 6:15).

לכתחילה מברכים עד סוף זמן קריאת-שמע (בת"א 9:29), ובדיעבד עד חצות היום (בת"א 12:43). אם לא בירך עד חצות, יברך לאחר מכן ללא שם ומלכות. נהגו שכל אחד ואחת אומר בעצמו את הברכה. טוב להכין בגד חדש או פרי חדש כדי לברך גם 'שהחינו'³¹.

קודם הברכה יאשר רגליו (כמו לתפילת שמונה-עשרה³²) ויביט בחמה פעם אחת, וכשיתחיל לברך לא יראה בה כלל.

הסדר: "הללו את ה' מן השמים... ולא יעבור" (תהילים קמח, א"ו), ברכת "עושה מעשה בראשית", ברכת 'שהחינו'³³ (למי שהכין בגד או פרי כנ"ל),

27 לוח כולל-חב"ד.

28 סידור אדמו"ר. וראה צמח-צדק, חידושים רחב, (שמצדיק בדרך שקו"ט את האומרים זאת בערב פסח) וביאור דבריו בלקוטי-שיחות ח"י עמ' 426.

29 מנהגנו ומקורותיהם פורטו בלקוטי שיחות כרך כב עמ' 201.

30 כדי שיהיה 'חוט המשולש': אמירת פסוקים ועניין בתורה שבע"פ - תורה, אמירת ברכה ו'עלינו' - עבודה, נתינת צדקה - גמ"ח, ונאמר "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" המקרבת את הגאולה.

31 אבל גם אם אין לו בגד או פרי, יברך שהחינו (כמ"ש בקונטרס ברכת החמה של הרב חיים ש"י רפפורט, וכדמוכח מלשון זה (המגוה), וכן ברור מרשימת ההנחה של השיחה מש"פ החודש תשמ"א (שיחות קודש ח"ג עמ' 37-35), שבה הכריע הרבי שיש לברך שהחינו, ורק בסוף ההתוועדות (אחרי כו"כ ענינים שונים, שם עמ' 47) ביקש להודיע שכדי לצאת לכל הדעות, ידאגו לבגד או פרי חדש, עיי"ש.

32 בקידוש לבנה יש מנהגים שונים (ראה בס' 'קידוש לבנה - אוצר הלכות ומנהגים' עמ' ק), והרבי עמד ופניו לירושלים.

33 (הש"ץ יברך שהחינו בקול רם, ויודיע לפני-כן שהוא מכוון

אופנה²¹: לאור נר של שעווה ועל-ידי נוצת עוף. הבודק מניח את החמץ שמוצא בשקית קטנה של נייר. בגמר הבדיקה: מניח את השקית, הנוצה והנר שנותר בתוך כף עץ קעורה, עוטף הכול בנייר (מלבד ידית הכף שנשארת מחוץ לעטיפה), כורך חוט סביב הנייר כמה פעמים, מהדקו וקושרו¹⁷ [צריך להיזהר להוציא בעוד מועד מהשקית את הדף ובו הברכה וכו'].

בין הברכה לתחילת הבדיקה אין לדבר כלל, אפילו מענייני הבדיקה (אלא בדבר שהכרחי לבדיקה). ונכון שלא לדבר כלל שלא מענייני הבדיקה כל זמן הבדיקה²².

כתב רבנו הוקן בסידורו: "ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה שיברקו איש במקומו, ולא ישחו בינתיים, ויזהרו לברוק תחילה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה", וכותב הרבי שיתכן שכוונתו היא, שמצווה לזכות גם את בני-ביתו (הגברים) בבדיקת החמץ, וכיוון שגם בעל-הבית בעצמו יברוק קצת - אין בזה סתירה לדין "מצווה בו יותר מבשלוהו"²³.

את החמץ הנמצא בבדיקה שומרים כנ"ל, ושורפים למחרת בבוקר, כדלקמן.

אחר הבדיקה מבטלים את החמץ שלא מצאנו, באמירת "כל חמירא" (הראשון).

מכירת חמץ: נוהגים לעשות את הרב ל'מורשה', דהיינו מיופה-כוח למכירת החמץ. מוכרים גם חמץ גמור²⁴, וגם את כלי החמץ (שמא נותר עליהם חמץ 'בעין'), ואין צריך להטבילם לאחר הפסח²⁵.
שחרית: אסור מן הדין לאכול מצה²⁶. ומנהגנו שלא לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור עד אחר 'כורך'¹⁷.

21 "מנהגנו להאריך ביותר בבדיקת חמץ" (בבדיקה וחיפוש בפועל ממש - אג"ק ח"ב עמ' שדמ. וראה המובא ב'אוצר' עמ' פג).

22 שם ס' תלב ס"ו-ז.

23 אג"ק חט"ו עמ' קג, 'שערי הלכה ומנהג' או"ח ח"ב עמ' פג.

24 'אוצר' עמ' פ - מאדמו"ר הצמח-צדק ומאדמו"ר מהורש"ב.

25 לקוטי-שיחות, כרך יח, עמ' 364, 'שערי הלכה ומנהג' שם ס' קצד, וש"כ.

26 שו"ע אדמו"ר ס' תעא ס"ד.

קרבן פסח.

יום המישי

ט"ו בניסן, א' דחג הפסח

סוף זמן קידוש לבנה לכתחילה: כל ליל ראשון של פסח.³⁸

בני הבית מכינים הכול על השולחן ומסביבו (חוץ מסידור הקערה), כולל הצעת המושבים להסבה, בשעה שמתפללים ערבית בבית הכנסת.

טוב להרבות בכלים נאים בליל-פסח, דרך חירות.³⁹

ערבית של יום-טוב. אחר שמונה-עשרה - הלל שלם בכרכה תחילה וסוף. כופלים 'הודו לה' אחר כל אחד מהשלושה פסוקים: "יאמר (ו) נא... כי לעולם חסדו", וגם ביחיד. דהיינו: הש"ץ מקריא: "הודו... והציבור [אבל לא הש"ץ] עונים בקול: "הודו", ואומרים בנחת "יאמר נא ישראל..."; הש"ץ מקריא: "יאמר נא ישראל...", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הודו...", ואומרים בנחת "יאמר נא בית אהרון..."; הש"ץ מקריא: "יאמר נא בית אהרון...", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הודו...", ואומרים בנחת "יאמר נא יראי ה'...", הש"ץ מקריא: "יאמר נא יראי ה'...", והציבור עונים בקול (והש"ץ עמהם בנחת): "הודו...".⁴⁰

לאחר ההלל - קדיש תתקבל. עלינו. קדיש יתום.

ליל-הסדר

מצווה למהר להתחיל את הסדר, בשביל התינוקות, שלא יישנו.⁴¹

אין לובשים קיטל לסדר, וכן אין מקפידים לאיזה צד (מזרח, מערב וכו') יהיה מקום מושבו.⁴²

38 אס-כי למעשה אין מקדשין את הלבנה ביום-טוב, וממתינים למוצאי (ראה ט"ז סי' תכו ס"ק א. 'כפר חב"ד' גיליון 986 עמ' 35 מרשימת הרב יעקב לנדא ז"ל בשם כ"ק אדמו"ר מהרש"ב נ"ע).
39 שו"ע אדמוה"ז סי' תעב ס"ו.
40 טור סי' תכב. הגש"פ של הרבי.
41 שו"ע אדמוה"ז ר"ס תעב.

"השמים מספרים" (תהילים יט), "שיר למעלות, אשא עיני" (תהילים קכא), "הללויה, הללו א-ל בקדשו" (תהילים ק"נ), "תנו רבנן, הרואה חמה בתקופתה... נגהי ארבע" (ברכות נט, ב), "למנצח בנגינות" (תהילים סז), 'עלינו', קדיש-יתום (כשמברכים במניין).

תענית בכורות: הבכורים, בין מאב ובין מאם, מתענים, ואפילו כוהנים ולויים. ונהגו לאכול בסעודת סיום מסכת³⁴ וכדומה³⁵, ולהפסיק את הצום.

סוף זמני אכילת ושריפת חמץ: בתל-אביב מותר לאכול חמץ עד השעה 10:33. יש לשורפו (וכן למכור לגוי את החמץ שמשאירים) לפני השעה 11:38 (שעה זו היא בנוגע לרב המוכר, אך הציבור צריך להקדים ולהגיע אל הרב מבעוד מועד, לכל יאחרו את המכירה!).

לאחר השריפה אומרים "כל חמירא" (השני), ובו מבטלים את כל החמץ, שמצאנו ושלא מצאנו. * מי שיש לו יין של שביעית ('אוצר-בית-דין') - יוציאנו מרשותו ויפקירנו היום לפני שלושה, ויכול לחזור ולזכות בו.

בחור"ל יש לעשות עירוב תבשילין בערב פסח השנה, ועם זה, ביום-טוב ראשון אסור להכין ליום-טוב שני, וגם לא לשבת.

הדלקת הנר: בזמנים הנקובים בלוחות³⁶. מברכות "להדליק נר של יום-טוב" ו"שהחיינו". מי שלא הרליקה קודם השקיעה, תדליק לפני הקידוש, מאש שהודלקה לפני החג.

אחר מנחה, קודם השקיעה³⁷, קוראים את 'סדר

להוציא בזה את כל מי שאין לו בגד או פרי חדש. ואחרי הברכה, אם בירך על פרי, יברך ברכת הפרי ויאכל ממנו.
34 גם על מסכת קטנה, וכש"כ על מסכת מתלמוד ירושלמי (שערי הל' ומנהג שם סי' קצז). בשעת הדחק ניתן לסמוך על סיום מסכתא של משניות עם פ"י הרע"ב (נטעי גבריאל הל' פסח ח"ב פמ"ג סי' א'). וראה המובא בס' פסקי תשובות סי' תע.
35 בפועל אין רגילים שנשים יתענו (או יבואו לשמוע סיום) לעצמן בכורות או בשביל הבן (ראה שו"ע אדמוה"ז סי' תע ס"ג וסי' תע, נטעי-גבריאל שם ס"פ מב).
36 קיצור דיני נש"ק עמ' לו, ממטה-אפרים סי' תרכ"ה סל"ג, וכן הורה הרב זלמן-שמעון דבורקין ז"ל, וכ"מ בלקוטי-שיחות חכ"ד עמ' 297 הע' 69.
37 "בזמן שהקרבן קרבן-פסח כשרה" הגש"פ של הרבי. השקיעה היום בת"א: 7:08.

סידור הקערה:

[כמה ממנהגינו בקשר ליי, זרוע, ביצה ושאר רכיבי הסדר, פורטו ב'התקשרות' בגיליונות הקודמים].

* הרבי היה מסדר את הקערה מעומד⁴².

* בשעת סידור הקערה, לפני הנחת כל דבר בקערה, היה אומר הרבי את הכתוב בסידור בעניין זה, ואחר סידור הקערה אומר את כל סימני הסדר יחד, כפי שהם כתובים בהגדה. וכשמגיע זמנו של כל 'סימן', אומר 'סימן' זה לפרטיו. כל אמירות אלו היו בלחש⁴³.

* צריך להניח קערה או מגש תחת המצות. ונהגו להפסיק במפה בין המצות¹⁷.

* מסדרים את המצות: [קודם] הישראל, ועליו הלוי, ועליו הכהן⁴⁴.

* המינים מונחים על המפה, ולא בתוך קעריות נפרדות. מייבשים את המרור במפיות, למניעת חשש 'שרויה'⁴⁵.

* כל המינים הנאכלים בלילה הסדר נלקחים מעל הקערה עצמה, ולא כהנוהגים להשאירם על הקערה ולאכול מהמונח על השולחן⁴⁶.

* הרבי דרקק שלא לשבור את קליפת הביצה, אף שקשה להעמידה על מקומה כמות שהיא⁴⁷.

* הרבי היה מודד ארבע כפות גדולות מלאות 'חריין' טחון, סוחט אותן היטב בידו, ומכין ממנו עיגול קרוב לגודל ביצה. אחר-כך עוטף זאת מכל צד בעלי חסה (שניים גדולים או שלושה קטנים), ובנוסף לכך הניח בפנים חתיכת 'חריין' שאינה מפוררת⁴⁸.

* ל'כרפס' שעל הקערה נוטלים חתיכה גדולה של בצל (ופעם אחת לקח הרבי בצל שלם) עם קליפתו, ואוכלים רק מקצתה (הרבי נטל בסכין מחלקו הפנימי)⁴⁹.

* מקפידים שתהא 'קערה' לכל בן-מצוות⁵⁰.
* אדמו"ר מהר"ש היה מחלק כרפס ומרור משלו לנשים, גם לקרובות משפחה שהיו סועדות עמם, אך לא לאכילת מצה⁵¹.

* בנים ובנות קטנים חייבים במצוות הסדר לפי הבנתם (שזהו גדר 'הגיעו לחינוך'), בכל אחת מהכוסות בנפרד, ולכן יש להכין עבור כל אחד ואחד מהם כוס המכילה רביעית⁵². אין רגילים לחנך קטנים לפני גיל מצוות בהסבה⁵³.

* יש להכין כלי שבור, כדי לטפסף לתוכו (יש אומרים שאם לוקחים כלי חד-פעמי, או סוג כלי שאינו בשימוש בפסח, די בזה)⁵⁴.

* במשך כל זמן הסדר נמצא כוסו של הרבי, גביע גדול של כסף, לימין הקערה⁵⁵.

'קדש':

אומרים 'אתקיננו' דיום-טוב, וקידוש.

* מנהגנו בקידוש ובכל כוס-שלי-ברכה, למזוג עד שישפך מעט החוצה (כבהרדלה), וגם בלילה הסדר יש לנהוג כך⁵⁶.

* הרבי כתב בהגדה "אין מרדקין שימזוג אחר", ובפועל אף לא הניח לאחרים למזוג לו⁵⁷.

* נוהגים לקדש מעומד, הן בפסח הן בשבת ויום-טוב. וגם השומעים עומדים¹⁷.

* כוסו של הרבי גדולה ביותר. כשמניח הכוס בימינו אינה מוגבהת טפח מהשולחן, אחר-כך מגביה ידו עם הכוס [בהגש"פ של הרבי איתא, שמוגבהת למעלה משלושה טפחים מעל-גבי השולחן⁵⁸]. בכל

(50) שם עמ' קכג.

(51) שם עמ' קמח.

(52) ראה שו"ע אדמו"ר סי' תעב סכ"ה, נטעי-גבריאל פסח ח"ב עג"ב, וש"נ.

(53) אך ראה בנטעי-גבריאל עה, כד שהביא מבן-אישיחי ועוד, שיש לחנכם בזה.

(54) ראה בהגדה הנ"ל עמ' סח.

(55) 'אוצר' עמ' קלח.

(56) שם עמ' קמב, וש"נ. אך אסור לעשות זאת ביין של שביעית ('אוצר בית-דין' הנפוץ כיום באה"ק).

(57) שם עמ' קמ"קמא.

(58) אלא שהרבי עצמו לא תמיד הגביה כלי-כך. ראה יומן משנת תשי"ד (נדפס בסו"ס 'שיחות קודש' (ה), ברוקלין תש"ס, עמ' 470-469) אודות לילות הסדר דאז. 'התקשרות' גיליון תקמ"ח ס"ע 16, אודות קידושא רבא. וע"ע.

(42) הגש"פ 'היכל מנחם'.

(43) 'אוצר' עמ' קכה.

(44) סידור אדמו"ר.

(45) ויש הזוכרים שהרבי השתמש במפית, ותחת החרוסת היו שתי מפיות (הגש"פ היכל מנחם).

(46) 'אוצר' עמ' קלו.

(47) שם עמ' קלא, וראה בהגדה הנ"ל.

(48) שם עמ' קלה.

(49) שם עמ' קלג"ד.

כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ומהוריי"צ נ"ע היו שוכרים את האפיקומן לחמש חתיכות. פעם נזדמן שנשבר לשש חתיכות, והניח האדמו"ר אחת הצידה¹⁷. מצפינים את האפיקומן בין שני כרים, ולא תחתייהם⁷⁰. "אין נוהגים בחטיפת [גניבת] האפיקומן בבית הרב"⁶².

'מגיד':

"בבית הרב אין מגביהים הקערה, ורק מגלים מקצת המצות"¹⁷.

הרבי היה נוהג לגלות מקצתן של כל ג' המצות, גם הפרוסה, ויש אומרים שהיה מסבבה, שיהיה הצד השלם מגולה כלפי חוץ⁷¹.

"איתא בכתבי האריז"ל שצריך לומר את ההגדה בקול רינה ובשמחה. ויש לומר שלכן היה כ"ק מו"ח אדמו"ר נוהג לומר את ההגדה בקול רם, ובזמנים שלא יכול היה לומר בעצמו בקול רם, זאת אומרת שנראה לאחר בחושי הגשמיים שאינו אומר בקול רם, היה באותם זמנים דורש מאחרים שיאמרו הם בקול רם"⁷².

הניקוד: "הא לחמא עניא" (אף-על-פי שהכוונה היא כאילו אומרים בקמץ, היינו 'זה', ולא 'הנה')⁶².

אומרים זאת פעם אחת, ובישיבה⁷³. "לשנה הבאה בארעא דישראל" - מטעמים ב'מלעיל' (לשון עבר), ואילו "לשנה הבאה בני חורין" - מטעמים ב'מלרע' (לשון עתיד)¹⁷.

* אחרי 'הא לחמא' מסלקים הקערה עם המצות לצד אחר (הרבי רק הסיטה קמעה), אך המצות נשארות מגולות⁷⁴.

* אין צריך לשטוף ולהדיח את הכוס לפני המזיגה, שהרי שטפוה והדיחוה קודם הקידוש.

'מה נשתנה':

אם אין לו בן, הבת שואלת. ואם אין ילדים, אשתו שואלת. ואם אין לו אישה, הוא שואל את עצמו⁷⁵.

פעם שנוטל הכוס במשך הסדר, עושה כסדר הנזכר כאן⁵⁹.

* כשמתחיל - ייתן עיניו בנרות⁶⁰, ובשעת ברכת הגפן והקידוש - בכוס⁶¹.

* אשה ובת שבירכו 'שהחינו' בהדלקת הנרות, גם אם מקדשות בעצמן, לא יברכה עתה⁶².

* כל אחת מארבע הכוסות של ליל-הסדר - שותים אותה כולה ובכת-אחת⁶³.

* אין מנגנים 'ניגונים' בשעת הסדר, וכאשר צריכים להמתין זמן מה [וכן 'כדי שלא יישנו התינוקות'] שרים משירי ההגדה, כגון 'ממצרים גאלתנו', 'על אחת כמה וכמה' וכדומה⁶⁴.

'ורחץ':

הרבי קרא לפני נטילה זו גם את האמור בסידור על 'כרפס'⁶⁵.

'כרפס':

שיעורו: פחות מ-15 גרם⁶⁶. מטבילים ואחר-כך מברכים, כדי לתכוף הברכה לאכילה ככל האפשר. ומכוונים להוציא גם המרור וגם הכורך. נוהגים לאוכלו שלא בהסבה. לאחר מכן אין מחזירים את הנותר ממנו לקערה (ואף אם נשאר, מסירים ממנה)⁶⁷.

הרבי הטבילו ג' פעמים במי מלח⁶⁸.

'יחץ':

פורסים את המצה כשהיא בתוך המפה, מכוסה. פורסים את המצה לשני חלקים: האחד גדול והשני קטן ממנו. החלק הגדול מניחים לאפיקומן, והקטן מניחים במקומו בין שתי המצות⁶⁹.

(59) שם עמ' קסז.

(60) וטוב שיהיו אלו (עכ"פ אחד מה) נרות שברכו עליהם, ובפרט ביו"ט שמברכים גם 'שהחינו' (לקו"ש דהלן).

(61) הגש"פ של הרבי, משו"ע אדמו"ה סי' רעא, יחיט. ביו"ט - לקוטי-שיחות, כרך כב, עמ' 283 ע"פ שוע"ר שם ס"ד.

(62) 'אוצר' עמ' קמה, וש"נ.

(63) הגש"פ של הרבי.

(64) 'המלך במסיבו' ח"א עמ' קמד.

(65) הגש"פ היכל מנחם עמ' מב. הרבי היה קם ממקומו והולך למטבח ליטול ידיו ('אוצר' עמ' קמו).

(66) ע"פ 'שיעור מקוה' ר"ע קפב.

(67) 'אוצר' עמ' קמט.

(68) שם עמ' קמח.

(69) סידור אדמו"ה וספר-המנהגים.

(70) 'אוצר' עמ' קנא.

(71) שם, עמ' קנז.

(72) שם עמ' קנד (נוסח שונה - ב'תורת מנחם' חט"ז עמ' 196).

(73) שם.

(74) שם, עמ' קנט.

(75) שו"ע אדמו"ה" תעגמ. התוועדויות תשד"מ ח"ג עמ' 1525.

שואלים בשפה המדוברת (בבית רבינו - אידיש⁷⁶), וגם המדברים בלשון־הקודש מפרטים ומפרשים את השאלות על־פי המפורט בכיאורי הרבי להגדה. לפני "והיא שעמדה" מכסים את המצות ורק אחר־כך מגביהים את הכוס⁷⁷. והיא שעמדה - בישיבה⁷⁷. הרבי לא היה מניח את הכוס מידי, עד שמקריא ההגדה סיים את הפסקה בקול רם⁷⁶.

שפיכת יין מהכוס:

נוהגים לשפוך יין מהכוס - שלוש פעמים באמירת "דם, ואש, ותמרות־עשן"; עשר פעמים בעשרת המכות דהיינו פעם אחת בכל אחת מן המכות; ושלוש פעמים נוספות באמירת הסימנים "דצ"ך, עד"ש, באח"ב"⁷⁸.

אין מטיפים יין על־ידי אצבע, אלא שופכים באמצעות הכוס עצמה⁷⁷.

בבית הרב נזהרים שלא לשפוך את היין לכלי כשהוא על השולחן, אלא כשהכלי התחתון על הארץ⁷⁹. וכן אין מעבירים על־גבי השולחן את הכלי עם היין השפוך.

מילוי הכוס מחדש: הרבי ממלאה עד שנשפכת על גדותיה (כמו לקידוש), וממלאה שוב ושוב - ג' פעמים⁸⁰.

'דיינו': אין מפסיקים באמצע אמירת הארבעה־עשר 'דיינו'. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ לא היה אומר ביאורים באמצע ה'דיינו', אלא לפני תחילתם או לאחר סימנים⁷⁹.

"רבן גמליאל":

* במילים "מצה ומרור" הביט הרבי במינים שבקערה⁷⁹.

* 'מצה זו' - מנהג בית הרב לאחוז את המצה השנייה והמצה השלישית יחד על־ידי המפה שעליהן, עד "על שום" השני שבאותה פסקה¹⁷.

* 'מרור זה' - מנהג בית הרב להניח (שתי) הידיים על המרור והכורך - עד "על שום" השני שבאותה

פסקה¹⁷.

לפני 'לפיכך' מכסים את המצות ואחר־כך מגביהים את הכוס (כפי הסדר הנהוג בקידוש⁷⁶). אוחזים את הכוס עד "ונאמר לפניו הלוי־ה", ומעמידים אותה על השולחן, לאמירת שני פרקי ה'הלל' הראשונים, וחוזרים ומגביהים אותה לברכת "אשר גאלנו"¹⁷.

אין מברכים על ה'הלל' שבסדר. וקוראים אותו מיושב, דרך חירות⁸¹. גם ברכת 'אשר גאלנו' נאמרת מיושב⁸², וכן ברכת 'בורא פרי הגפן'⁸³.

לפני 'רחצה' אמר הרבי בפיו בלחש את כל הדינים שבסידור, מ'רחצה' עד 'כורך'⁴¹.

נטילת ידיים. מנהגנו (בנטילת ידיים תמיד)⁸⁴: בודקים תחילה ומוודאים את נקיות הידיים. לוקחים את הכלי מלא מים ביד ימין ומושיטים אותו ליד שמאל. נזהרים מרטיבות בידיים. מנהגנו לאחוז את הכלי במגבת, ומנהג זה פשט בימינו גם בין נשי ובנות חב"ד. אחרי הברכה ולפני הניגוב משפשפים יפה את הידיים זו בזו. אחרי תחילת השפשוף מתחילים את הברכה.

'מוציא מצה':

כל בני הבית חייבים במצוות אלו. ידי חובת 'לחם משנה' יוצאים על־ידי ראש המשפחה, אך כל אחד ואחד מברך לעצמו כשהוא אוכל⁸⁵.

'וייקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, ויאחזם בידו ויברך 'המוציא'...

"ולא יבצע מהן, אלא יניח המצה השלישית להישמט מידו. ויברך על הפרוסה עם העליונה טרם ישברם ... [על אכילת מצה]. ויכוון לפטור גם־כן אכילת הכריכה שמצה השלישית, וגם אכילת האפיקומן יפטור בכרכה זו - 'על אכילת מצה'⁴³".

הרבי מברך את כל הברכות הללו מיושב. נוטל בשתי ידיו את שלוש המצות, כשאצבעותיו מפרידות

81) שו"ע אדמוה"ז סי' תעג סמ"ז-ח.

82) 'אוצר' עמ' קעד.

83) שם עמ' קעו.

84) ע"פ: סדר נט"ל לסעודה ס"א-ו. 'התקשרות' גיליון שט עמ'

18. ספר־המנהגים עמ' 21. תורת־מנחם, חלק י, עמ' 197 (הרבי

85) קמ"ט וניגש ליטול ידיו במטבח, וכדלעיל - 'אוצר' עמ' קעו.

86) כל השנה - ראה אג"ק ח"ד עמ' כט, שערי הל' ומנהג אור"ח

ח"א סי' קמג.

76) הנוסח המלא באידיש: הגש"פ 'היכל מנחם' עמ' מט. 'שבח

המועדים' (תשנ"ג) עמ' 207.

77) 'אוצר' עמ' קסו.

78) סידור אדמוה"ז.

79) 'אוצר' עמ' קע.

80) שם, עמ' קמג.

טחון. אכל שיעור גדול במיוחד. אך הזהיר בשם אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שאין יוצאים ידי חובה במרור שאין יכולים לסובלו מחמת חריפותו⁹¹.

לפי ספר 'שיעורי תורה' (עמ' קצד"ז) - שיעור כזית מרור (חסה) 17 גרם. אולם אם אוכלים קלח (שהוא דחוס יותר), דרוש להוסיף עוד 2 גרם, ועוד 2 גרם עבור מה שנשאר בין השיניים.

הרבי לקח כשיעור ביצה של ימינו. את קלחי החסה לא אכל⁹⁰.

'כורך':

לוקחים כזית מהמצה התחתונה וכזית מרור (בסך הכול) משני הסוגים. מניחים מעט חרוסת יבשה על המרור, ומנערים אותה מיד אחר-כך (הרבי מרח חרוסת - אולי כשנפלה החרוסת שטבל בה מעל התמכא - על התמכא ולא על העלים. בסוף ה'כורך' היה טובל את חתיכת התמכא השלמה בחרוסת, ואוכלה עטופה בעלי החסה - ולא ניער⁹²). כורכים אותם יחד, אומרים "כן עשה הליל..." ואוכלים אותם ביחד ובהסיבה¹⁷.

'שולחן-עורך':

אוכלים את הסעודה שלא בהסיבה¹⁷. מתחילים באכילת הביצה שעל הקערה¹⁷. הרבי לא ברק ולא פתח כלל את הביצה לפני אכילתה. טבל אותה תחילה ג' פעמים במי-מלח. במשך הסעודה טובל את המצה ג' פעמים במלח ואוכלה⁹³. למים אמצעיים ואחרונים אין להעביר האצבעות על השפתיים - בכל שבעת ימי הפסח¹⁷. אין נוהגים לומר 'לחיים', שלא יראה כמוסיף על הכוסות⁹⁴.

הרבי שתה מכוסו במשך הסעודה⁹⁵, ולפני מזיגת

בין מצה למצה, ומברך המוציא. אחר-כך מניח למצה התחתונה להישמט מידי, ומברך על אכילת מצה ושובר מהן - בהיותן מכוסות - לפרוסת קטנות כדי צורכו. מסדרן זו על גבי זו ואוכלן יחד בשתי ידיו. אינו מכניסן לפיו בבת-אחת. ניכר שאינו בולע את ה'זיתים' בשלמותם⁸⁶.

שיעור כזית: המקובל הוא, ששיעור 'כזית' במצה הוא 27 גרם, כמחצית מצת-יד קטנה⁸⁷. יש מקום לומר⁸⁸, שהואיל ושיעור ה'כזית' הוא מידת נפח, הרי 27 סמ"ק במצת-יד (בלי דחיסה) אינם יותר מ-11 גרם (כרבע מצת-יד קטנה). במקום הצורך יש לסמוך על זה, ובוודאי ב'זיתים' שמדרבנן שאחרי הכזית הראשון.

חלוקת המצה לבני הבית מיד אחר הכרכה אינה בבחינת הפסק, ואין מקום לעכב את אכילתם עד גמר אכילת בעל-הבית. והמחמירים בזה, הנה לאחר ברכת המוציא ומצה, לוקח בעל-הבית את ה'כזיתים' לעצמו, ומוסר לזוגתו או לאחד המבוגרים להכין ולחלק לכל השאר כדי שלא יהיה לו הפסק, וכל אחד מברך ואוכל כשמקבל (אפשרות נוספת: להכין מראש 'כזית' לכל אחד בשקית נפרדת, ורק לצרף לה מבציעת בעל-הבית).

מסיימים אכילת כל 'כזית' (גם במרור ובכורך) לכתחילה עד 4 דקות⁸⁹, ובלבד שלא ייכנס לחשש 'אכילה גסה'.

'מרור':

מרככים מקצת מהחרוסת שעל הקערה ביין שבתוך הכלי שתחת לכוס. טובלים מקצת המרור בחרוסת. מנערים את החרוסת, שלא יתבטל טעם המרירות. ואז מברכים "על אכילת מרור", ומכוונים לפטור בזה גם את המרור שב'כורך', ואוכלים שלא בהסיבה¹⁷. לועסים היטב, כדי להרגיש את טעם המרירות.

החסה וה'חריין' מצטרפים יחד ל'כזית' מרור⁹⁰.

הרבי נהג לאכול גם חלק מראש התמכא, לא-

(86) 'אוצר' עמ' קעו.

(87) וצריך להוסיף כנגד הנשאר בין השיניים שאינו מצטרף לכזית - וביעורי תורה עמ' קצג הגיע ל-28 גרם. וצ"ע שבלוח כתב 'כזית מצומצם 26 גרם'.

(88) ראה יגדיל-תורה נ.י. חוברת סה ס"י' סד. ובכ"מ.

(89) שיעור-מקווה עמ' קפב.

(90) שו"ע אדמוה"ז ס"י תעג סכ"א.

(91) 'אוצר' עמ' קלה"ז.

(92) ראה שם עמ' קעט.

(93) שם עמ' קפג. ומציין לטעמי המצוות להאריז"ל ס"פ ויקרא, שהאריז"ל היה אוכל ביצים צלויים ולא בדקן מחשש דם (ראה ברמ"א ס"י' סו"ס"ח ובכף-החיים שם ס"ק מא). ובפרט שכיום ע"פ הפיקוח הממשלתי בכל מקום, הביצים שבשוק הינן רק "ספגנא מארעא" (ראה שם ס"ז).

(94) שם, עמ' קפד.

(95) לכאורה מקיימים בשתייה זו "קביעת סעודתו על היין" שחייבים בכל סעודה ביום-טוב, ראה להלן בסעודת היום. אבל מסתבר יותר שליל הסדר כולו נחשב תמיד "קבע סעודתו על היין". ואכן כנראה לא שתה הרבי רביעית בבת-אחת.

כוס שלישי מסרה לשוטפה, ואחר-כך (כבכל השנה) קינחה מבפנים ומבחוץ במפית-נייר⁹⁶.

'צפון':

לפני אכילת האפיקומן יש לשתות באופן שלא יבואו לידי צימאון אחר-כך⁹⁷.

בסוף הסעודה מוציאים את האפיקומן, מחלקים לכל אחד ואחת כזית. טוב לאכול שני 'כזיתים', אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו⁹⁸. יש לאכול את כולו במקום אחד⁹⁹. אוכלים בהסיבה, ויש לסיימו קודם חצות⁹⁸ (12:43 בתל-אביב).

'ברך':

הרבי מזג 'כוס של אליהו' תמיד קודם ברכת-המזון, ואחריו מזג לעצמו כוס שלישי⁹⁹.

הרבי השתמש בכוס זכוכית לכוסו של אליהו, ובדקה תחילה בשוליה אם היא חלקה ללא פגם¹⁰⁰.

מקריא ההגדה הוא המזומן¹⁰¹.

כל אחד ואחד מהמסובים אוזזו בידו את הכוס עד אחרי 'בונה ירושלים'¹⁰⁰.

"שפוך חמתך": אחר שתיית כוס שלישי מוזגים כוס רביעית, לוקחים נרות דולקים והולכים לפתוח את כל הדלתות שבין מקום עריכת הסדר לבין רשות הרבים (או החצר). אומרים "שפוך חמתך" בישיבה ואין צריך לעמוד. כל המסובים אומרים זאת במקומם, ורק השלוחים אומרים אותו אצל הדלת¹⁷.

שעת פתיחת הדלת היא עת רצון רבתי, ויש לבקש בה (במחשבה) על עניינים רוחניים¹⁰².

'הלל' - 'נרצה': כשהשלוחים חוזרים, מתחילים "לא לנו". אין מדקדקים לומר 'הלל' קודם חצות¹⁷.

גם אורחים שאינם מסובים לסדר, עונים 'הודו', כסדר הנהוג בבית-הכנסת בעת אמירת הלל¹⁰³.

באמירת ("הלל הגדול") כ"ו פסוקי 'הודו... כי לעולם חסדו': מכוונים באותיות שם הוי"ה כנדפס בסידור⁶².

"לשנה הבאה" (פעם אחת)¹⁰⁴: שלא כב'הא לחמא עניא' (ראה שם), כאן אין מדקדקים בהטעמה מלעיל-מלרע. כי העיקר שתבוא הגאולה השלמה מיד, וממילא יהיה 'לשנה הבאה בירושלים'¹⁰⁵.

* מנהג בית הרב: אחר אמירת "לשנה הבאה בירושלים", האדמו"ר מחזיר ושוף היין מכוסו של אליהו [לכוס שלו, ומהבקבוק לכוסו (לתקן) ושוב] אל הבקבוק [וחוזר חלילה פעמים רבות], וכל המסובים מנגנים בשעה זו הניגון "אלי אתה ואורך" - מעשרת הניגונים של רבנו הזקן¹⁷.

* בבית הרב אין נוהגים לומר פזמונים (המוכאים בשאר סידורים והגרות-של-פסח)¹⁷.

* אין אומרים "חסל סידור פסח"¹⁷.

* **ממבצעי פסח: עריכת סדר כללי - לעולים ולציבור הרחב.** ממכתב הרבי¹⁰⁶: "נהייתי ממה שכתב אודות עריכת הסדרים בבית-הכנסת, ושלכל קערה היתה מצה שמורה".

קריאת שמע שעל המיטה: נוהגים לקרות בלילה זה רק פרשת 'שמע' וברכת 'המפיל'¹⁰⁷.

תפילת שחרית: אם לא הספיקו להכין את שני ספרי-התורה לקריאת היום מערב יום-טוב, יש לגוללם לפני תפילת שחרית, כדי למנוע 'טרחא דציבורא'¹⁰⁸.

הלל שלם, עונים 'הודו' בקול כנ"ל בלילה. לאחר ההלל - קדיש תתקבל. שיר של יום, קדיש יתום. הוצאת שני ספרי-תורה, שלוש-עשרה מידות (פעם אחת), רבש"ע, בריך שמיא וכו'.

בספר-התורה הראשון קוראים לחמישה עולים בפרשת בא "משכו וקחו", מניחים את הספר השני על הבימה ליד הראשון (ונשאר על הבימה עד אחרי הקריאה בו) ואומרים חצי קדיש, הגבהה

96 שם, עמ' קפח.

97 שו"ע אדמוה"ז סי' תעח ס"ב.

98 שם סי' תע, ד.ו. וספר-המנהגים (קודם חצות - בסדר א' בלבד).

99 'אוצר' עמ' קצב.

100 שם, עמ' קצד.

101 שם, עמ' קפט.

102 שם, עמ' קצה.

103 ספר-המנהגים, ושם עמ' קצח.

104 הגש"פ של הרבי. וראה תורת-מנחם ח"ח עמ' 83. 'אוצר' עמ' רא.

105 לקוטי-שיחות ח"ב ס"ע 543.

106 אג"ק חי"א עמ' סד.

107 שו"ע אדמוה"ז סי' תפא ס"א. ובסדר השני - כבכל יו"ט (ספר-המנהגים).

108 כנפסק בשו"ע סי' קמד ס"ג שאין גוללן ס"ת בציבור.

שמחת יום-טוב: חייבים בה מדאורייתא; ועם-כל-זה, כדברי הרמב"ם, "לא ימשך ביין"¹¹².

ממצוות שמחת יום-טוב, שהגברים חייבים לשתות בכל אחד מימי החג (כולל ימי חול-המועד) רביעית יין¹¹³. אך אפשר לצאת ידי חובה היום בשתיית ארבע-כוסות של אמש¹¹⁴.

בנוסף לזה, בכל יו"ט [ולא בחול-המועד] "צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ירו משגת [ויש לרדן במי שקשה לו לשתות יין, אם חייב בזה. וביין שמחה לא נזכר "אם ירו משגת" ואולי חייב שם בכל עניין], וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו"¹¹⁵.

מוצאי יום-טוב¹¹⁶:

ערבית: בתפילה הראשונה של חול-המועד יש לזכור לומר ארבעה דברים אלו¹¹⁷: (א) מוריד הטל; (ב) אתה חוננתנו; (ג) ותן ברכה; (ד) יעלה ויבוא. שכח אחד מהם, ונזכר אחר שסיים תפילתו: א. אמר (או ספק אמר¹¹⁸) "משיב הרוח ומוריד

וגלילה. בספר השני קוראים למפטיר בפרשת פינחס "ובחודש הראשון". הגבהה וגלילה. הפטרה. אשרי. יהללו. חצי קדיש.

אם יש רק ספר-תורה אחד - אין מגביהים אחר חצי קדיש, אלא גוללים למפטיר, ומגביהים וגוללים אותו רק לאחר גמר המפטיר. אולם את החצי קדיש אומרים תמיד אחרי הקריאה שלפני עליית המפטיר.

קודם מוסף מכריז השמש "מוריד הטל", ובתפילה זו מפסיקים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם". (אמר 'מוריד הגשם', אם נזכר טרם שסיים ברכת 'מחיה המתים' - חוזר ל"אתה גיבור" [ולא מהני לומר מיד 'מוריד הטל'], נזכר אחר שאמר "ברוך אתה ה'", יסיים 'למדני חוקיך' ויתחיל "אתה גיבור", נזכר אחר-כך - חוזר לראש התפילה. נזכר כשהגיע זמן מנחה, מתפלל שתיים. אמר "משיב הרוח ומוריד הטל" אינו חוזר, והמסופק - עד שלושים יום, חוזר. שמע הכרות 'מוריד הטל' קודם שהתפלל שחרית - אם אינו מתפלל במניין אחר - יאמר גם בשחרית 'מוריד הטל'²⁷).

בחזרת השי"ן - תפילת טל.

לאחר אמירת תהילים, לפני הקידוש, אומרים 'שש זכירות'¹⁰⁹.

צריך לדאוג לכך, שבכל סעודה ביום-טוב תהיה הכנסת-אורחים¹¹⁰.

בקידוש: 'אתקינו', 'אלה מועדי', ו'בורא פרי הגפן'.

אכילת מצה: 'צריכה להיות [על-פי חסידות] אכילת מצה גם בהשישה ימים, ויש בזה קצת מצווה'¹¹¹.

112 מרשימת הרבי (נדפסה במילואה באג"ק ח"ה עמ' רנה, לקוטי-שיחות ח"א עמ' 336), ספר-המנהגים עמ' 38, וש"נ.

113 שו"ע אדמו"ה ז' סי' תקכ"ט ס"ז, תורה-אור עמ' 198. וראה בס' חוה"מ כהלכתו עמ' ז'ח.

114 ראה שיחות-קודש תשל"א ח"ב עמ' 87, והמקור לכאורה בתור"ה ידי יין, פסחים קחב.

115 שו"ע אדמו"ה ז' סי' תקכ"ט ס"ד, ועיי"ש ובקו"א ר"ס רמב. השיעור לכאורה רביעית, ואם שתה כך פעם אחת ביממה יצא גם ידי שמחה הנ"ל. אבל אם יצא י"ח שמחה ביין הקידוש כנ"ל, עדיין חייב לשתות בסעודה היום ומחר.

116 **לבני חו"ל:** אין אוכלים מהמנינים הנכנסים בחרוסת ומרור עד אחר כורך של ליל סדר שני. יום שני של פסח. הנחלב והגולד ביום הראשון - מותר ביום השני. ערבית דיום-טוב. הלל שלם. קדיש תתקבל. ספירת העומר וכו'. סדר-פסח שני. בקידוש: יין, קידוש, שהחיינו. הגדה כדאתמול (אלא שאין מקפידין לאכול האפיקומן קודם חצות). ק"ש שעל המטה כמו בכל יום-טוב. שחרית כדאתמול. מוציאין שני ספרי תורה, בראשון קורין לה' עולים בפרשת אמור 'שור או כשב', ובשני מפטיר כדאתמול 'הקרבתם'. הפטרה: וישלח המלך ... (מלכים ב כג, א-כה). מוסף

דיום טוב. 117 שבח-המועדים פנ"ג.

118 שו"ע אדמו"ה ז' סי' קיד ס"י. אמנם במשנ"ב שם ס"ק לח הביא ממו"ק ומגן-גיבורים שאם ברור לו שהיה בדעתו להזכיר כדן בתוך התפילה ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם הזכיר או לא, אין צריך לחזור. ואם נתעורר הספק מייד אחר התפילה יש לחזור (בקצה) ש"ס' כא לא הביא זאת, אולי מפני הקיצור.

109 ע"פ היום יום ח' מנ"א, ספר-המנהגים עמ' 18, ומיקומו כפי הנדפס במחזור השלם.

110 כדי למנוע את עניין 'פרש חגיכם' - 'התוועדיות' תשמ"ג ח"ד עמ' 1838, עיי"ש.

111 ע"פ **חסידות** - לקוטי-שיחות ח"ב עמ' 276 מביאורי הזוהר להצמח-צדק עמ' צו וסה"מ תרס"ח עמ' קעא. ברור מלשון המכתב שם, שהכוונה גם ליום הראשון דחג הפסח. ובלקו"ש שם עמ' 33 נתבאר שיה בדומה לעניין 'תפילת ערבית רשות'. בשערי הל' ומנהג או"ח ח"ב סי' רט הביאו רק את המקורות שציינן הרבי לשלילת המצוה בזה ע"פ **נגלה**. וע"ע 'הגדה שלמה' עמ' 160.

הגשם" - יחזור לראש התפילה.

- ב. שכח לומר "אתה חוננתנו" - לא יחזור (אלא אם צריך לעשות מלאכה לפני הבדלה, יאמר אחרי שמונה-עשרה: "ברוך המבדיל בין קודש לחול").
- ג. אמר (או ספק אמר) 'ותן טל ומטר' - יחזור לראש התפילה.
- ד. שכח (או ספק שכח) 'יעלה ויבוא' - יחזור לראש התפילה.
- קדיש תתקבל.

ספירת העומר:

מברכים וסופרים בעמידה¹¹⁹, אחר צאת הכוכבים¹²⁰. ולכתחילה צריך לדעת את הספירה של הלילה בשעת הברכה¹²¹. אחרי הספירה (והנוסח שלאחריה): עלינו, קדיש יתום.

למנהגו - גם הנשים סופרות¹²², ובברכה.

* בנוגע למנהגו של הרבי ככוונת ספירת העומר¹²³ - "זה מה שראינו: לפני אמירת הברכה, היה מסתכל על הנדפס באותו יום. ונראה היה שהביט לא רק על היום, אלא גם על הכוונת של אותו יום. אחר-כך, בעת אמירת 'למנצח' ו'אנא בכוח', היה מדגיש הכוונה של אותו יום, ולפעמים היה שוב

וע' בזה בס' אישי ישראל פכ"ג הע' קלד. ועכ"פ הביא שם בשם בעל המנחת-שלמה, שאם זוכר שבתחילת אותה ברכה היה בדעתו לומר כדין, מסתבר שלא טעה.

(119) שו"ע אדמוה"ז סי' תפט ס"ד.

(120) שם, סי"ב.

(121) שם, סי"ט.

(122) ע"פ שו"ע אדמוה"ז סי' תפט ס"ב "ובמקצת מדינות, שמו הנשים מצוה זו עליהם חובה" (ובפרט ע"פ דבריו בסו"ס תצנ "ואותן הנשים שאינן סופרות, אפשר שיש לשבות להן ממלאכה כל הלילה"), למרות משמעות הזוהר ח"ג ברע"מ צו,א, כפי שהבין בשו"ת רב פעלים חלק 'סוד ישרים' סי' יב, ובשו"ע הזוהר סי' תפט ס"ק טז - לשלילה מוחלטת. אבל בס' הליכות ביתה סי' יט סוף הערה ה, מדייק מזוהר פ' תצוה קפג,א שלא התמעטו אלא מחיוב בלבד. ובפרט ע"פ ההוראה הכללית (בלתי מוגה, נאמרה בשיחות-קודש תשמ"א ח"ג עמ' 32, בקשר לברכת-החמה דאו, עיי"ש) שכל דבר שמותר לנשים לקיים ע"פ דין, יש לחזקו ולחייבו בזה (וכש"כ כאן שכבר קיבלו עליהן), כדי למונען ממנהגים פסולים.

(123) ממכתב הרה"ח רי"ל שי' גרונר, ראה 'התקשרות' גיליון רמה עמ' 15.

מביט - בעת אמירת הנ"ל - בהנדפס לאותו יום".

* סדר הכוונות¹²⁴: הספירה, התיבה מ'אנא

בכוח', התיבה מ'למנצח' והאות מ'ישמחו'.

* השומע ספירת העומר מאחרים בטרם ספר בעצמו, טוב שיכוון במפורש שאינו רוצה לצאת עתה ידי-חובה כלל¹²⁴.

* מי שלא ספר בלילה, יספור ביום בלא ברכה, ובשאר הלילות יברך. ואם דילג פעם אחת שלא ספר גם ביום - יספור שאר הלילות בלא ברכה, ויכול לצאת ידי חובתו בשמיעה מאחרים. ובספק אם דילג יום - סופר בברכה¹²⁵.

* המתפללים ערבית בעוד היום גדול וקוראים

אחר-כך קריאת-שמע בזמנה, יספרו גם את ספירת העומר בזמנה. המתפללים ערבית וספירה בעוד היום גדול, יש לסדר שיספרו עוד פעם למחרת בעת תפילת שחרית, כמובן בלא ברכה¹²⁶. במקומות שיש 'מקורבים', רצוי להכריז את הספירה בכל בוקר מימי ספירת-העומר אחרי סיום תפילת שחרית בבית-הכנסת, כדי להזכיר ולהוציא ידי-חובתו את מי ששכח לספור¹²⁷.

* כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ היה נוהג לציין ולשרטט

סימן בסידורו לאחרי הספירה של כל לילה¹²⁸.

* "לכאורה, אף שמברכים בכל לילה כי כל

לילה היא מצווה בפני עצמה, ויש אומרים שגם אינן תלויות זו בזו - המצווה דכל לילה היא לא רק לספור ולדעת שהוא יום אחד וכו' לעומר, אלא גם לדעת (לכוון - כחלק מקיום המצווה, על-דרך הידיעה שזוהו יום אחד וכו' לעומר) שזוהו חלק מ(ספירת) שבעה שבועות"¹²⁹.

* המסופק באיזה יום לספירה עומד, וסופר מספק

(124) שו"ע אדמוה"ז סי' תפט סי"ב. וראה בס' ספירת-העומר פ"ח הע' יא.

(125) שם, סכ"ג-כה (ולכתחילה יצא י"ח רק בברכה, ויספור בעצמו, שם ס"א). ביאור הדעות בזה (ע"פ נגלה בלקוטי-שיחות ח"א עמ' 270 (בתרגום ללה"ק עמ' 248).

(126) אג"ק יט עמ' ערב. שערי הל' ומנהג או"ח ח"ב ר"ס ריז.

(127) אף שלא נהגו כך בבית חיינו וכיו"ב - מנהג נפוץ בין הספרדים, נזכר בכף-החיים סי' תפט סוס"ק פ, ומקורותיו הקדומים בס' ספה"ע פ"ג הערה מ.

(128) תורת-מנחם ח"א עמ' 64 (וחבל שנשמט פרט זה ממפתח העניינים וממפתח השמות לכרכים א"כו).

(129) לקוטי-שיחות ח"ב עמ' 235, שערי הל' ומנהג שם.

מברכים על הבשמים ולא על האש¹³⁷.

יום שישי, ט"ז בניסן

א' דחול-המועד

בעניין שמחה בין - ראה לעיל יום א' דחג-הפסח.

לימוד תורה: "ובהמשך למדובר על דבר "כיבוש" כל העולם כולו על-ידי הוספה ויגיעה בלימוד התורה וביתר שאת וביתר עוז - מהראוי ונכון וטוב אשר בימי חול-המועד פסח יוסיף כל אחד ואחד בעסק התורה, הן בלימודו הוא והן בנוגע לזולת: להשתדל עם כל מי שיכול לפעול עליו, שגם הוא יוסיף אומץ בלימודו בימים אלו ובהתאם להנ"ל. ופשיטא שעניין הנ"ל שייך במיוחד לתלמידי הישיבות, דגם בשאר הימים הרי "תורתם קבע" היא גם במובן כמות הזמן - עליהם מוטל חיוב מיוחד לנצל את כל ימי חול-המועד פסח הבא עלינו לטובה להוסיף בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז"¹³⁸.

חינוך: בהוראת כ"ק הרבי נשיא דורנו, על המורים/ות לשמור קשר עם התלמידים/ות בימי חול-המועד¹³⁹.

מותר (ומצווה) לפתוח בית-ספר, ואם יש צורך - גם לכתוב, כדי להעסיק את התלמידים שלא יסתובבו ויבלו את זמנם בחוצות בימי חול-המועד¹⁴⁰.

שחרית: אין מניחים תפילין¹⁴¹. אין אומרים

אלא במוצ"ש.

137 שו"ע אדמוה"ז סי' תצא ס"א.

138 לקוטי-שיחות ח"ו עמ' 266.

139 אג"ק יב עמ' שפא.

140 חוה"מ כהלכתו פ"ו סעיף עה, משו"ת היכל-יצחק או"ח סי' נו.

141 הדעות בזה בשו"ע אדמוה"ז סי' לא ס"ב. בסידורו, בהל' תפילין מזכיר את "המניח תפילין בחוה"מ בלא ברכה" (וצ"ע, כיוון שהסידור הוא ע"פ קבלה ושם נשללת הנהגה זו בחריפות), אך לאחר הלל מזכיר חליצת תפילין רק בר"ח ולא בחוה"מ, ומה הוכיח בס' קצות-השולחן (סי' ח ס"ק ד ובפסקי הסידור אות נה) שלמעשה שולל הנחתן בחוה"מ. וכ"ה באג"ק טו עמ' רנט ועוד, הובאו בשערי הל' ומנהג או"ח ח"ב סי' קפו.

שתי ספירות, יכול לברך על ספירתו¹³⁰.

* קטן שהגיע למצוות באמצע ימי הספירה, ממשיך ספירתו בברכה. ואף גדולים, כשיבוא משיח צדקנו באמצע ימי הספירה, ימשיכו ויספרו מן התורה, כיוון שהספירה הקודמת גם היא מציאות של תורה ו'מצוותיה - אחשביה'¹³¹.

* רצוי שלא לחצות את 'קו התאריך' בימי ספירת-העומר ("באם אין הכרח גמור בדבר", וכן הורה הרבי לשלוחיו לאוסטרליה וכו')¹³², מאחר ולפי דעת הרבי, אדם ש'הרוויח' או 'הפסיד' יום על-ידי מעבר מערבה או מזרחה מקו התאריך, ממשיך וסופר לפי הימים שלו ולא לפי ספירת כלל-ישראל או אנשי המקום, ואף חג-השבועות שלו נקבע ביום החמישים לספירתו-הוא (אלא שלא יאמר אז 'זמן מתן תורתנו')¹³³.

* נוהגים ללמוד בימי הספירה מסכת סוטה - נוסף על השיעורים הקבועים - דף ליום¹³⁴.

בדבר חלוקת מ"ח דפי מסכת סוטה למ"ט ימי הספירה, הורה הרבי: "התחלת המסכת, דף ב', לומדים ביום ראשון של חול-המועד (בחור"ל), יום ב' דספירת העומר (ולא ביום שני של יום-טוב שהוא יום ראשון דספירת העומר), וביום שני של חול המועד לומדים דף ג', וכן הלאה, עד לערב שבועות שבו לומדים דף מ"ט, סיום המסכת". והסביר זאת, שביום הראשון לומדים את 'דף השער' שכולל את שם המסכת, ומחליטים ללמוד ממחר ואילך דף ליום¹³⁵.

הבדלה: מתחילים "הנה א-ל ישועתי"¹³⁶. אין

130 אג"ק זי עמ' רסה, שערי הל' ומנהג שם ס"ע קמב.

131 לקוטי-שיחות, כרך לח, עמ' 7, שערי הל' ומנהג שם סי' ריח. וראה בהנסמן לעיל הערה 117. ודלא כמ"ש בשו"ת יחוה-דעת ח"ג סי' כט.

132 אג"ק כ עמ' קיב. קמח. 'שערי הל' ומנהג' שם, עמ' קסא-קסב.

133 המסקנה: לקוטי-שיחות ח"ג פ' אמור, שערי הל' ומנהג שם סי' רכ.

134 היום-יום ז' אייר, ספר-המנהגים עמ' 43.

135 'התועדויות' תשמ"ה ח"ד עמ' 2143.

136 וכן נדפס בהבדלת מוצאי יו"כ במחזור השלם, שאין חילוק בזה בין שבת לחול. והטעם שזהו כעין חלק מגוף ההבדלה, כדעת הפרמ"ג במשבצות ר"ס תצא ע"פ הלבוש שם, ולא כמנהג העולם ע"פ המטה-אפרים סי' תרכ"ד ס"ה שבמוצאי יו"ט ויו"כ שחל בחול מתחילין בברכת הגפן, וביאר טעמם בליקוטי מהרי"ח (בדפוס המקורי ח"ב פב,א), לפי שא"פ פסוקי הצלחה

אסתר שהייתה ביום זה, שבו נתלה המן¹⁴⁶.
 היום אין קוראים את הפרשה (לא את זו
 שקוראים מחר, ולא את זו שאומרים בשיעורי חת"ת)
 שמות¹⁴⁷.
 בהדלקת נרות שבת-קודש מברכת "להדליק נר
 של שבת קודש" בלבד.
 יש להכין את ספרי-התורה לקריאת-התורה
 מחר, ואם לא עשו זאת, יש להכניס לפני תפילת
 שחרית.

'מזמור לתורה' (בכל ימי הפסח)¹⁴². יעלה ויבוא.
 חצי הלל, קדיש תקבל. שיר של יום, קדיש יתום.
 מוציאים שני ספרי-תורה, בראשון קוראים לשלושה
 עולים בפרשת אמור 'שור או כשב' (ויקרא כב, כו
 - כג, מד. מיקום ההפסקות - כפי קריאת כהן, לוי,
 ישראל שבסידורנו ליום-טוב, והישראל קורא עד
 גמירא¹⁴³), מניחים את ספרי-התורה השני על הבימה¹⁴⁴
 (לימין הראשון), הגבהה וגלילה, וכשני יעלה רביעי
 בפ' פינחס 'והקרבתם', חצי קדיש. הגבהה וגלילה.
 אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש. תפילת מוסף.
 טוב לעשות בסעודה איזה דבר (דהיינו הוספה:
 באכילה, בניגון, ב'לחיים' או בכלום¹⁴⁵) זכר לסעודת

146 שו"ע אדמוה"ז סי' תצ ס"ב.

147 ראה שו"ע אדמוה"ז סי' רפה ס"ט"י וכף החיים שם.
 בשיחת ליל הושענא-רבה תשמ"ה סט"ו ('התוועדות' ח"א ס"ע
 351, בלתי מוגה) הובא **כדבר הפשוט** שעל-פי המנהג שנתפרסם
 ע"י כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, שאף שבשבת ראש-חודש מפטירין
 'השמים כסאי' הרי ביחיד יש לומר גם את ההפטרה של פרשת
 השבוע, "ועל-דרך-זה בנוגע לשבת חול-המועד, שבציבור
 מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול-המועד, אבל ביחיד יש
 לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע" (השבוע
 - הפטרת פ' שמיני). וכנראה, לפ"ז ההפטרה היא עניין בפ"ע.
 וע"ע.

142 סידור אדמוה"ז.

143 הרה"ח ר' יוסף יצחק שי' אופן.

144 רמ"א סי' קמז ס"ה, גם כשא"א קדיש, כדי "שלא יסיחו
 דעתם מן המצוות", עיי"ש במשנ"ב ס"ק כז, משערי-אפרים
 שער ח, טעמים: סבעה צא (אך בחוהמ"פ לא כ"כ בפירוש). ומה
 שנשמט ד"ז מקרה"ת שבסידור בשמח"ת, הרי אי"ז לאדמוה"ז
 (ראה פסקי הסידור במהדורת השו"ע הישנה ג"ד עמ' 1324,
 ובכלל קרה"ת שבסידור אינה לאדמוה"ז, ראה בסידור תורה-
 אור תשמ"ז עמ' 18 סי"ג, שהוסיפה בעל שעה"כ).

145 המלך-במיסבו ח"א עמ' רצא.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישע"י ע"ה דייטש